

ΓΝΩΜΗ

Το βάρος της ιστορίας και η κληρονομιά του πολέμου

μία ανάγνωση της συμφωνίας ειρήνης των ΗΠΑ με τους Ταλιμπάν

Πάνος Κουργιώτης*

Από το φθινόπωρο του 2001, όταν ξεκίνησε η αμερικανική – νατοϊκή επέμβαση στο Αφγανιστάν στο πλαίσιο του “War on Terror” της διοίκησης Bush του νεότερου, μέχρι την 29η Φεβρουαρίου του 2020, που υπογράφηκε η περίφημη συμφωνία ειρήνης με τους Ταλιμπάν, οι ΗΠΑ δαπάνησαν κοντά στα 975 δισεκατομμύρια δολάρια.¹ Επιπλέον, 4.030 στρατιώτες του διεθνούς συνασπισμού (ISAF), εκ των οποίων 2.441 Αμερικανοί, σκοτώθηκαν στις μάχες. Υπολογίζεται ότι από το 2009, όταν ο ΟΗΕ άρχισε να καταγράφει τις απώλειες, πάνω από 100.000 Αφγανοί, μεταξύ αυτών περίπου 60.000 στελέχη των σωμάτων ασφαλείας με βάση εκτιμήσεις αρχές του 2019, έχουν χάσει τη ζωή τους ή ακρωτηριαστεί.² Οι δε καταγεγραμμένοι Αφγανοί πρόσφυγες ανέρχονται στα 2.5 εκατομμύρια, δηλαδή ο δεύτερος μεγαλύτερος προσφυγικός πληθυσμός μετά τους Σύρους.³

Ο αριθμός των ακρωτηριασμένων ή εκτοπισμένων Αφγανών από τις ενέδρες των Ταλιμπάν και τις βόμβες των Αμερικανών είναι φυσικά ατελείωτος και δεν θα μπορούσε να εξαντληθεί η παράθεση του στο παρόν κείμενο. Έχουμε να κάνουμε με έναν από τους πολέμους που σημάδεψαν το πρώτο τέταρτο του 21ου αιώνα, καθώς και για μια από τις μεγαλύτερες σε διάρκεια συγκρούσεις στη σύγχρονη ιστορία, ίσης περίπου διάρκειας με τον πόλεμο του Βιετνάμ (1955 – 1975). Επίσης, όταν μιλάμε για τον πόλεμο στο Αφγανιστάν, πρέπει να συμπεριλάβουμε και την δεκαετία που μεσολάβησε μεταξύ του τέλους της σοβιε-

*Δρ. Πολιτικής Επιστήμης ΑΠΘ, Μεταδιδακτορικός Ερευνητής Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών κι Ανατολικών Σπουδών Πανεπιστημίου Μακεδονίας

τικής και της αρχής της αμερικανικής εισβολής (1989 – 2001) που χαρακτηρίστηκε από συγκρούσεις μεταξύ των – νικητών των Ρώσων – Μουτζαχεντίν. Γιατί ωστόσο μιλάμε για το τέλος του πολέμου σαν να είναι ένα *fait accompli*;

Θα επιχειρήσουμε μία πρώτη κι αναγκαστικά σύντομη ανάγνωση της συμφωνίας που επετεύχθη ανάμεσα στις δύο πλευρές. Το κείμενο της απαρτίζεται από τρία μέρη και η όλη συμφωνία ειρήνης συνοψίζεται σε τρία κύρια σημεία: α) τις εγγυήσεις από πλευράς των Ταλιμπάν και το ζήτημα της διεθνούς τρομοκρατίας β) την αποχώρηση των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων από το Αφγανιστάν γ) τον ενδο-αφγανικό διάλογο.⁴ Ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά.

Ως το προς το πρώτο σημείο, το οποίο σχολιάζεται διεξοδικά στο δεύτερο μέρος της συμφωνίας, γίνεται λόγος για τις εγγυήσεις που πρέπει να δωθούν από τους Ταλιμπάν πως το αφγανικό έδαφος δεν πρόκειται να ξαναχρησιμοποιηθεί ως βάση για την οργάνωση από τρίτους τρομοκρατικών χτυπημάτων κατά των ΗΠΑ και των συμμάχων τους (Μέρος Δεύτερο, παράγραφοι 1 – 5). Εδώ οι ΗΠΑ έρχονται αντιμέτωπες με το βάρος της ίδιας τους της παρακαταθήκης, καθώς αυτές πρώτες παρότρυναν τρίτους, σαν τη Σαουδική Αραβία και το Πακιστάν, να χρησιμοποιήσουν το έδαφος του Αφγανιστάν ως στρατόπεδο εκπαίδευσης των μουσουλμάνων εθελοντών “freedom fighters” που κατέφταναν την δεκαετία ’80 για να πολεμήσουν τους άθεους Σοβιετικούς εισβολείς. Το αποκορύφωμα αυτής της διαδικασίας υπήρξε η ίδρυση της al-Qaeda το 1988 από τον Σαουδάραβα Usama bin Laden. Η λέξη σημαίνει στα αραβικά «βάση» κι επιδέχεται μιας διττής ερμηνείας: είτε αυτής του Αφγανιστάν ως βάσης του διεθνούς Τζιχαντ ή της δημιουργίας μιας βάσης δεδομένων των ξένων μαχητών ή και τα δύο.⁵

Οι Αμερικανοί αν και δηλώνουν διαρκώς στο κείμενο της συμφωνίας ότι δεν αναγνωρίζουν την παλιά κυβέρνηση των Ταλιμπάν, δηλαδή το Ισλαμικό Εμιράτο του Αφγανιστάν, εντούτοις προτάσσουν χείρα φιλίας στους παλιούς τους συμμάχους από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου υπό τον όρο ότι θα απεμπολήσουν έμπρακτα τον χαρακτηρισμό του κράτους – σπόνσορα της παγκόσμιας ισλαμιστικής τρομοκρατίας.⁶ Άλλωστε, αυτό ήταν και το άλλοθι της επέμβασης εξ’ αρχής: να εξαρθρωθεί το δίκτυο της al-Qaeda το οποίο οργάνωσε την επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου χάρη στην ασφάλεια και τη θαλπωρή που παρείχαν οι Ταλιμπάν. Στην κατεύθυνση αυτή, κατά τα τελευταία χρόνια οι Ταλιμπάν αντιμετώπισαν το ISIS με ιρανική υποστήριξη,⁷ διεκδικώντας κάποια ελάχιστα «διαπιστευτήρια μετριοπάθειας» τα οποία κεφαλαιοποίησαν αργότερα στις διαπραγματεύσεις τους με τους Αμερικανούς.

Παρά τον αποτροπιασμό της διεθνούς κοινής γνώμης για την καταστροφή των βουδιστικών μνημείων, την εξαφάνιση των γυναικών από την δημόσια ζωή, τις οποίες δεσμεύτηκε να «επανεμφανίσει» ο Νικολά Σαρκοζί και την σφαγή ξένων διπλωματών, όπως ήταν η περίπτωση των Ιρανών σιιτών «αιρετικών»,⁸ οι ΗΠΑ μετά από 19 χρόνια πολέμου προσπαθούν να πείσουν τους δυτικούς συμμάχους τους πως η εκστρατεία πέτυχε τον στόχο της. Αν κοιτάξουμε πίσω στο μακρινό 2008, όταν ο Γάλλος Πρόεδρος δήλωνε στη σύνοδο του NATO στο Βουκουρέστι πως «πρέπει να δώσουμε τους καλύτερους εαυτούς μας για να γίνουν οι Αφγανοί κύριοι της χώρας τους (...) να μην επιστρέψουν οι Ταλιμπάν και η αλ-Κάιντα (...) να μπορούν οι βασανισμένες γυναίκες να βρουν καταφύγιο και τα παιδιά να πάνε σχολείο»⁹ θα δούμε πως 12 χρόνια μετά, μόνο ένα πολύ μικρό μέρος των προσδοκιών αυτών φαίνεται να εκπληρώνεται. Το μόνο σίγουρο είναι πως οι Ταλιμπάν δε θα ξαναεπιστρέψουν την επανεγκατάσταση της al-Qaeda, όπως συνέβη άλλοτε στον πολύ ύστερο Ψυχρό Πόλεμο. Εν ολίγοις, η αδυναμία στρατιωτικής συντριβής των Ταλιμπάν παρουσιάζεται ως «νίκη» στον βαθμό που δέχτηκαν να «συμμορφωθούν» και να πάψουν να υποθάλλουν τζιχαντιστές τρομοκράτες.

Ωστόσο οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την πλευρά των Ταλιμπάν βρίσκονται σε συνάρτηση με τις εγγυήσεις των ΗΠΑ και των λοιπών δυνάμεων, όπως προκύπτει ρητά στο πρώτο μέρος της συμφωνίας. Στην ουσία, αυτά τα δύο μέρη είναι αλληλένδετα. Η δέσμευση

των ΗΠΑ να μειώσουν τις δυνάμεις τους σε 8.600 στρατιώτες, συνοδευόμενη από τη μείωση των λοιπών συμμαχικών δυνάμεων και την εκκένωση 5 στρατιωτικών βάσεων εντός 135 ημερών από την υπογραφή της συμφωνίας συνιστά ένα πρώτο «δώρο» για τη συμμόρφωση των Ταλιμπάν (Μέρος Πρώτο, άρθρο Α, παρ. 1 – 2). Με την παρέλευση αυτού του χρονικού διαστήματος, η αποχώρηση των συμμαχικών δυνάμεων που θα απομείνουν στο Αφγανιστάν και η εκκένωση των υπόλοιπων στρατιωτικών βάσεων θα λάβει χώρα σταδιακά εντός 9,5 μηνών και θα εξαρτηθεί από το πόσο πιστά θα τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους οι Ταλιμπάν (ό.π. άρθρο Β παρ. 1 – 2).

Οι Ταλιμπάν πράγματι, για πρώτη φορά εδώ και πολλά χρόνια, διέταξαν τους μαχητές τους να απέχουν από επιθέσεις εναντίον του προσωπικού της συμμαχίας και η βία αποκλιμακώθηκε αισθητά την εβδομάδα που προηγήθηκε την υπογραφή της συμφωνίας. Παρόλα αυτά, την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές σημειώθηκαν κάποια περιστατικά η δυναμική των οποίων θα φανεί τις επόμενες ημέρες. Τρεις άνθρωποι σκοτώθηκαν σε ένα γήπεδο ποδοσφαίρου στην επαρχία Khost μόλις μία ημέρα μετά την υπογραφή, ενώ μέχρι την Τετάρτη 4 Μαρτίου ακολούθησαν επιθέσεις που στοίχισαν τη ζωή σε περίπου 20 αστυνομικούς και στρατιώτες. Οι Αμερικανοί αντέδρασαν με τη σειρά τους με εναέρια χτυπήματα, μία ημέρα μετά την πρώτη τηλεφωνική επικοινωνία που σημειώθηκε ποτέ μεταξύ προέδρου των ΗΠΑ κι εκπροσώπου των Ταλιμπάν.¹⁰ Η ευθύνη για τον «μίνι εκτροχιασμό» επιρρίπτεται από τους Ταλιμπάν στον Αφγανό Πρόεδρο Ashraf Ghani, ο οποίος φαίνεται να απορρίπτει μέχρι στιγμής τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης που αναφέρονται ρητά στο τρίτο άρθρο του πρώτου μέρους.

Πιο συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ δεσμεύονται (όπως αναφέρει το κείμενο) να βοηθήσουν τα δύο μέρη (την κυβέρνηση της Καμπούλ και τους Ταλιμπάν) να προχωρήσουν έως τις 10 Μαρτίου σε απελευθέρωση και ανταλλαγή κρατουμένων (5.000 Ταλιμπάν έναντι 1.000 ανδρών των αφγανικών σωμάτων ασφαλείας). Οι ΗΠΑ και οι Ταλιμπάν συμφώνησαν αυτή η μέρα να σηματοδοτήσει και την έναρξη του ενδο-αφγανικού διαλόγου, ο οποίος ιδεατά θα πρέπει να οδηγήσει στην ενσωμάτωση των Ταλιμπάν στη νέα Αφγανική Ισλαμική κυβέρνηση, όποτε αυτή προκύψει κατόπιν ευρύτερης πολιτικής διευθέτησης. Όπως αναφέρει το τρίτο μέρος, οι ΗΠΑ θα έχουν τον πρώτο λόγο στην ανοικοδόμηση του νέου Αφγανιστάν (Μέρος Τρίτο, παράγραφος 3).

Όπως φάνηκε την επαύριο της υπογραφής, το ζήτημα του ενδο-αφγανικού διαλόγου παραμένει το πιο ακανθώδες για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, η «αφγανοποίηση» της σύγκρουσης, που ανακοίνωσε η τότε διοίκηση Obama το 2011, δηλαδή η σταδιακή απεμπλοκή του μεγάλου όγκου των Αμερικανών στρατιωτών (είχαν φτάσει τους 100.000 το 2010 έναντι 50.000 των συμμάχων) και η ταυτόχρονη εκπαίδευση των αφγανικών ενόπλων δυνάμεων ώστε να συνεχίσουν τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, αναζωπύρωσε τον αφγανικό εμφύλιο της δεκαετίας '90 μεταξύ του Ισλαμικού Εμιράτου και της λεγόμενης «Βόρειας Συμμαχίας». Η δεύτερη αποτελείται από τα ηττημένα κόμματα των Μουτζαχεντίν στον εμφύλιο του 1992 – 1996 κι έφτασε να κατέχει λιγότερο από το 10% της αφγανικής επικράτειας το 2001, στριμωγμένη σε μια γωνία στα βόρεια της χώρας (εξ' ου και το όνομά της). Οι ΗΠΑ λοιπόν, αφού πρώτα περιέβαλαν τους ηττημένους εκείνου του πολέμου με πρωτόγνωρες εξουσίες, χρόνια αργότερα τους ζητούν να υπερειλάβουν τους πιο θανάσιμους αντιπάλους τους στο «υπό σύσταση Ισλαμικό Κράτος του Αφγανιστάν» βάσει μιας συμφωνίας ειρήνης στην οποία οι ίδιοι δεν είναι καν μέρος! Εδώ έγκειται και η δεύτερη δυσκολία του ενδο-αφγανικού διαλόγου, καθώς οι ευνοούμενοι των Αμερικανών αντιλαμβάνονται πως δεν στάθηκαν ικανοί, εδώ και πολλά χρόνια, να αξιοποιήσουν την ευκαρία ιδιοποίησης του κράτους και μονοπώλησης της εξουσίας που θα προέκυπτε από τη συντριβή των Ταλιμπάν. Ακολουθώς, πλέον καλούνται σε μια ταπεινωτική ομολογία της ήττας τους.

Παράλληλα, οι Ταλιμπάν πρέπει να αποδείξουν πως πιστεύουν στον ενδο-αφγανικό διάλογο που αναμένεται να ξεκινήσει στις 10 Μαρτίου, ανεξάρτητα από τις στρατιωτικές

τους επιτυχίες έναντι του «επίσημου» κράτους. Και όλα αυτά την ώρα που μέχρι σήμερα αποκαλούν τους εν δυνάμει εταίρους τους «προδότες» και «μαριονέτες». Εφόσον καμθούν οι αντιρρήσεις της Καμπούλ σχετικά με την απελευθέρωση των 5.000 Ταλιμπάν, ένα πιθανό σενάριο θα ήταν να δούμε κάποιες ελεγχόμενες «εκκαθαρίσεις» των πιο ακραίων στοιχείων στις τάξεις του κινήματός τους υπό το δέλεαρ της άρσης των κυρώσεων. Όπως αναφέρει η συμφωνία, με την έναρξη του ενδό-αφγανικού διαλόγου οι ΗΠΑ θα επιβραβεύσουν τους Ταλιμπάν ξεκινώντας επαφές με τα υπόλοιπα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας με σκοπό την πλήρη άρση των κυρώσεων των Ηνωμένων Εθνών μέχρι τις 29 Μαΐου 2020 και αναλόγως της προόδου που θα σημειωθεί στις ενδό-αφγανικές συνομιλίες θα εξεταστεί και η άρση των αμερικανικών κυρώσεων έως τις 27 Αυγούστου του ίδιου έτους (Μέρος Πρώτο, Άρθρα Δ και Ε).

Συμπερασματικά, βλέπουμε πως οι Ταλιμπάν έχουν να κερδίσουν πολλά από τη συμφωνία ειρήνης με τις ΗΠΑ σε αντίθεση με τους υπόλοιπους. Το δέλεαρ της άρσης των κυρώσεων και της ανοικοδόμησης της χώρας μετά από δεκαετίες σφαγών, συντριμιών και προσφυγιάς είναι σίγουρα ισχυρό, ισχυρός όμως παραμένει και ο πειρασμός να γίνει η Καμπούλ μια νέα Σαϊγκόν. Αυτή θα ήταν μια πικρή επανάληψη της ιστορίας σε αυτόν τον δεύτερο ατελείωτο πόλεμο των Αμερικανών στην Ασία. Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι η συμφωνία *per se*, αλλά η ίδια η εξέλιξη του ενδό-αφγανικού διαλόγου που θα κρίνει αν αυτός ο πόλεμος θα τελειώσει ή θα ξεπεράσει κατά πολύ αυτόν του Βιετνάμ. Ο δρόμος προβλέπεται μακρύς και βρισκόμαστε μόλις στην αρχή.

Υ Π Ο Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Όλοι οι σύνδεσμοι προσπελάστηκαν στις 5/3/2020

1. Qazi, Shereena, Alia Chughtai, "US war in Afghanistan: from 2001 invasion to 2020 agreement" Al Jazeera (29/2/2020) <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2020/02/war-afghanistan-2001-invasion-2020-taliban-deal-200229142658305.html>
2. Victor, Daniel, "Need a refresher on the war in Afghanistan? Here are the basics" The New York Times (28/1/2019) <https://www.nytimes.com/2018/12/21/world/asia/afghanistan-war-explainer.html>
3. The UN Refugee Agency, Afghanistan <https://www.unhcr.org/afghanistan.html>
4. Όλο το κείμενο της συμφωνίας εδώ: Al Jazeera "What does the Taliban – US agreement say?" (29/2/2020) https://www.aljazeera.com/news/2020/02/taliban-peace-agreement-200229134403285.html?fbclid=IwAR0s8Y2493_qUOXSy6TCOaKZTAE3YgNUhfEflil1TRE5grF-N_0sbmBXrNU
5. Κεπέλ, Ζιλ, Τζιχάντ ο Ιερός Πόλεμος, Αθήνα: Καστανιώτη, 2001, σσ. 212 – 233, 336 – 358.
6. Rosenau, William and Alexander Powell, Al-Qaeda Core: A Case Study, Center of Strategic Studies, 2017 https://web.archive.org/web/20181010011216/https://www.cna.org/cna_files/pdf/DIM-2017-U-016117-2Rev.pdf
7. Dreazen, Yochi, "Iran Teams with Taliban to Fight Islamic State in Afghanistan", Foreign Policy, (26/5/2016) <https://foreignpolicy.com/2016/05/26/exclusive-iran-teams-with-taliban-to-fight-islamic-state-in-afghanistan/>
8. CNN, Taliban, Iran hold talks, (3/2/1999) <http://edition.cnn.com/WORLD/meast/9902/03/afghan.iran.01/index.html>
9. NATO summit – Meeting on Afghanistan – Speech by M. Nicolas Sarkozy, President of the Republic Bucharest, 3 April 2008 <https://dk.ambafrance.org/NATO-summit-Meeting-on-Afghanistan>
- 10 Al Jazeera, "US conducts first airstrike against Taliban since peace deal" (4/3/2020) <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/conducts-air-strike-taliban-peace-deal-200304085937305.html>